

կարանին տարեթիվին սխալ ընթերցումի պատճառով, ՌՃԴ (1655) ի տեղ ՌՃ (1651) եղած է չիփթութիւնը: Հայկ իսաչատուրեան կը գրէ «Հայկական Գերբերը» (գինանշանները, տոհմանշանները) ուր արտատպուած է «Հայրենիքի Ձայն» սովետական պարբերաթերթէն: Իսկ յաջորդ յօդուածը «Հայ Բժշկութեան Նահապետը» (Մխիթար Հերացի), գրուած Ռաֆայէլ Փարսաղանեանէ, արտատպուած է Երեւանի «Գրական թերթ»էն: Այս բաժինը կը վերջանայ արտատպութիւններով Հրաչեայ Աճառեանէ (Կեանքիս Էջերից) . «Յովհ. Մասեհեանը Հրապարակախօս եւ խմբագիր» (Վ. Վարդանեան), «Սայեաթ Նովայի նորագիւտ մի երգը» (Աս. Մնացականեան) :

Հատորին Գ. մասը նուիրուած է «Պատմա-Տեղագրական Բաժին»ի: Հոս հրատարակուած է Նորայր Մամեանի «Ատրպա-

տալանի Հայոց թեմը»։ Գլխավորաբար
ԺԹ՝ դարու պատմութեան համար կարեւ-
որ աշխատութիւն է եւ զնահատելի
գործ։ Ասոր կը յաջորդէ «Հայ Կեանքը
1968ին», արձագանդ ըլլալով Սփիւռքի,
Հայաստանի եւ Իրանի հայ կեանքին զա-
նազան երեւոյթներուն։ Հոսակ կու գան
«Երգիծական», «Յորելինական» եւ «Մա-
հադրական» բաժինները, որոնցմով կը
փակուի հատորը։

Անտարակոյս թէ՛ Բաֆֆի Տաբեգիրբը
կարելի է աւելի ճոխացնել: Ներկայ ձեռ-
նարկը ապահովութիւն կու տայ որ տա-
րեգիրքին յաջորդ թիւերը հետզհետէ ա-
ւելի շահեկան եւ մեծարժէք պիտի ըլլան:
Հեշտ չէ նման դործ մը սկսիլ եւ այս ա-
ռաջին հատորին հաւասար յաջող եւ ըն-
տիր հատոր մը տրամադրել:

Յաջողութիւն :

Յ . ՔԻՒՐՏԵԱՆ

ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻ ՍԵԱՆԻ

ՄԷԿ ՆՈՐ ԵԼՈՅԹԸ

Վերջերս՝ (1969) երեւանի մէջ Աշոտ Յովհաննիսեան հրատարակեւ է փոքր հատոր մը, վտիտ պարունակութեամբ «Յուշեր եւ բնութագրումներ» տիտղոսով, ուր յիշուած են Լենինէն մինչեւ ողբացեալ Աճառեանը, եւ ուր անմահներուն կողքին՝ յիշուեր եմ ես մեղաւորս ալ, մեղաւորի մը արժանի ներկայացումով :

«Բազմալէպ»ի ընթերցողները գուցէ կը յիշեն «Խորալէլ Օրի»ի առթիւ իմ պաշտպանողականներս : Աչոտ Յովհաննիսեան իր «Դրուադներ հայ ազատագրական մըտքի պատմութեան» երկհատոր գործին Բ .

Հասորին մէջ, Օրիի մասին «Հայրենիք» ամսագրի մէջ հրատարակած յօդուածա-
շարքս կը կոչէր «Քիւրտեանի մակերե-
սային յօդուածաշարը», սակայն կ'օգ-
տուէր մեր բոլոր ճշտումներէն ու սըր-
բազրուիթիւններէն, որոնք մինչեւ այն ա-
տեն կատարած էինք Խորայէլ Օրիի մա-
սին, առանց յիշելու օգտագործած աղ-
բիւրը, այսինքն՝ «Քիւրտեանի մակերե-
սային յօդուածաշարը»:

Թող ներեն ինձի՝ եթէ հոս ընեմ քիչ մը երկար մէջըբերում մը Ակադեմիկոս Աշոտ Յովհաննիսեանի վերոյիշեալ «Յուշեր եւ Բնութագրումներ»էն (էջ 125-126) :

«Խիստ շահեկան օժանդակութիւն ստա-
ցայ Աճառեանից առաջին համաշխարհա-
յին պատերազմի տարիներին, երբ զբաղ-
ուած էի իմ «Հայ - Ռուս օրիենտալիստիկ
ծագման խնդիրը» գրքով: Այդ պահին
մեծ տարակուսանք էր ծագել իմ մէջ Ան-
դեղակոթի մելիքներին անունից Պետրոս
Մեծին դրուած թղթերի վաւերականու-
թեան մասին»:

«Սենսացիոն յայտնութիւններ արած լինելու սնամտութեամբ՝ այդ ու յարակից հարցերի շուրջ մի քանի տարի է ահա, որ անընդհատ աղմկում է ծանօթ բանասէր Յարութիւն Քիւրտեան: Ի տարբերութիւն դիտութեան համար միանշամայն չահագուրկ նրա աղմկարարութեան ինձ զբաղեցնողը հարցի ոչ թէ քիչակամ, այլ պատմա-ֆաղափական կողմի լուսաբանութիւնն էր: Անհրաժեշտ էր պարզել այն իրադրութիւնը, որ 17րդ դարի ըսկիդոններին հայ քաղաքական դործիչներին հարկադրել էր մեկիքների անունից դիմումներ դրել՝ հայ ժողովրդի աղատագրման խնդրի շուրջ՝ եւրոպական պետութիւնների հետ բանակցութիւններ վատելիս: Դիմումների վաւերականութիւնը ուսումնասիրելիս հարկ եղաւ, մասնաւորապէս, պարզել դրանց հաւանական կադմողի: Մինաս վարդապետի ինքնութիւնը: Եւ այս անգամ էլ նորից զբաղան արժէք ունեցաւ Աճառեանի սիրալիր միջամտութիւնը: Վարդապետին յունական հայերէնից ելնելով՝ կասկած ունէի, թէ, հակառակ Եղեանի կարծածին, դժուար թէ նա եղած լինէր Ղարաբաղի Ս. Յակոբայ վանքի վանահայր եւ արեւելահայ եկեղեցական առ հասարակ: Դրան հաւաստիանալու համար դիմեցի դարձեալ Աճառեանի, խնդրելով քննութեան նիւթ դարձնել Եղեանի հրապարակած հայերէն մի շարք վաւերացումների լեզուն՝ յատուկ ուշադրութիւն դարձնելով դրանց բարբառային կազմին վրայ: Շատ ուրախացրեց ինձ

Աճառեանը, երբ յայտնեց, որ վարդապետի լեզուի մէջ ինքը նշմարում է ոչ թէ Ղարաբաղի կամ արեւելեան որեւէ դաւառի, այլ Խարբերդի բարբառի հետքերը» :

Աչոտ Յովհաննիսեան կը շարունակէ Աճառեանի մասին իր վերլիչումները... որոնք ոչ մէկ կապ ունին իմ «սենսացիոն յայտնութիւններ»-ուս և «անամտութեամբ ... անընդհատ ազմկում»ներուս հետ: Աչոտ Յովհաննիսեան Աճառեանի մասին այս ուղղութեամբ վերլիչումներով, սակայն, անտարակուսելի կերպով ցոյց կու տան իր որքան փորձառու ըլլայր:

Քանիցս կարգալէ ետք ակ' ինծի կարելի չեղաւ հասկնալ թէ ողբացեալ Աճառեան ի'նչ կապ ունէր՝ իմ «սենսացիոն յայտնութիւններ»ու «սնամտութեամբ ... անընդհատ աղմկելու» հետ: Նոյն ատեն զարմանալի է որ ինքը համարձակեր է իմ «սենսացիոն յայտնութիւններ»էս առատօրէն օգտուելու՝ իր «Դըրուազներ հայ աղատադրական մտքի պատմութեան» երկհատոր խճողակին համար: Դժբախտութիւն է որ Աճառեան ողջ չէ ինքզինքը պաշտպանելու համար Աշոտ Յովհաննիսեանի այսօրինակ «վերջիշումներուն» դէմ:

Աչոտ Յովհաննիսեան կ'ուզէ հաւատա-
ցնել որ ուղեր է «պարզել... Մինաս վար-
դապետի ինքնութիւնը» եւ կ'աւելցնէ:
«Կասկած ունէի» Մինաս վարդապետին
Ղարաբաղի վանահայր կամ արեւելահայ
եկեղեցական ըլլալուն մասին: Ի՞նչպէս
կրնայ յանդգնիլ նման բան մը գրելու,
երբ 1921ին իր հրատարակած «Հայ-Ռուս
օրինկտացիայի ծագման խնդիրը» գործին
մէջ, էջ 24, իրեն ծանօթ էր «որ Սո-
վոչքան խարբերուցի է անուանում Մինաս
վարդապետին» եւ ինք տարակոյս չունէր
որ «Մինաս վարդապետ ծագումով տաճ-
կահայ էր» (էջ 25):

3. ԳԻՒՐՏԵԱՆ